

Emocije u problemskim slikovnicama Tee Knežević i Tatjane Gjurković

Sereki, Marija Eliza

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:537223>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Marija Eliza Sereki
**Emocije u problemskim slikovnicama Tee Knežević i Tatjane
Gjurković**
ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2022

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI
Preddiplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i
obrazovanje

**Emocije u problemskim slikovnicama Tee Knežević i Tatjane
Gjurković**
ZAVRŠNI RAD

Predmet: Dječja književnost i medijska kultura

Mentor: Maja Verdonik, izv. prof. dr. sc.

Student: Marija Eliza Sereki

Matični broj: 0299012901

U Rijeci,
rujan, 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam završni rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu završnog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.

Marija Eliza Sereki

Zahvaljujem mentorici izv. prof. dr. sc. Maji Verdonik na strpljenju, nesebičnoj pomoći, suradnji, i mnogim savjetima i sugestijama, kako tijekom studiranja, tako i tijekom pisanja završnoga rada.

Želim zahvaliti svim kolegicama u studijskoj grupi na predivnom i nezaboravnom iskustvu studiranja, i na prijateljstvima koje sam stekla za cijeli život.

Najviše želim zahvaliti svojoj obitelji na najvećoj potpori koju su mi pružili svakoga trenutka kroz ove godine studiranja.

SAŽETAK

Slikovnica kao prva knjiga djeteta je djelo namijenjeno djeci, a karakteristična je po ilustracijama koje zajedno s tekстом pripovijedaju radnju. Njen je sadržaj jednostavan i blizak djetetu, a uz to treba biti prožet odgojno-obrazovnim i estetskim kvalitetama. Problemska slikovnica je termin koji je već neko vrijeme poznat, a označava slikovnice kojima se tema temelji na problemima iz svakodnevnog života djeteta, u obitelji ili izvan nje. Cilj ovoga rada bio je analizirati problemske slikovnice autorica Tatjane Gjurković i Tee Knežević, na temelju problema kojega obrađuju. Emocije djeteta i njihov emocionalni razvoj važni su dijelovi njegova djetinjstva i razvoja, a dijete postupno izgrađuje odnose sa svojom okolinom i odnose prema sebi. Osim toga, cilj je iznijeti temeljne postavke o slikovnici, odnosno problemskoj slikovnici, emocijama djeteta i njegovom emocionalnom razvoju, te istražiti kako jezični i vizualni slojevi slikovnica djeluju u međusobnom prenošenju poruke djetetu. Metoda koja se koristila za potrebe izrade ovoga rada bila je analiza sadržaja. Svaka analizirana slikovnica obrađuje jednu problemsku situaciju, odnosno, negativne emocije i osjećaje prisutne u tim situacijama. Analizirane slikovnice prožete su kvalitetnim tekстом i ilustracijom, te na primjeren način u skladu sa stadijem emocionalnog razvoja djeci pomažu u rješavanju problema.

Ključne riječi: problemska slikovnica, emocije, emocionalni razvoj, književni tekst, ilustracija.

ABSTRACT

The picture book as the first book of a child is a work intended for children, and it is characterized by illustrations that together with the text tell the story. Its purpose is simple and close to the child, and in addition to that, it should be imbued with educational and aesthetic qualities. Problem picture book is a term that has been known for some time and means picture books whose themes are based on problems from the daily life of the child, in the family or outside of it. The aim of this paper is to analyse the problem picture books of the authors Tatjana Gjurković and Tea Knežević, based on the problem they are working on. The child's emotions and their emotional development are important parts of its childhood and development when the child gradually builds relationships with his environment and relationship with himself. In addition, the aim is to present basic principles about the picture book, i.e., the problem picture book, the child's emotions, and his emotional development, and to explore how the linguistic and visual layers of picture books work in communicating the message to the child. The method used for the purposes of this paper was content analysis. Each analysed picture book deals with one problem situation, that is, negative emotions and feelings present in those situations. The analysed picture books are imbued with quality text and illustrations, and in an appropriate way, in accordance with the stage of emotional development, they help children to solve problems.

Key words: problem picture book, emotions, emotional development, literary text, illustration.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. SLIKOVNICA.....	2
2.1. Povijesni razvoj	3
2.2. Vrste slikovnica	5
2.3. Funkcije slikovnica.....	7
3. PROBLEMSKE SLIKOVNICE	10
4. EMOCIJE.....	12
5. EMOCIONALNI RAZVOJ DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI.....	14
6. SLIKOVNICE TEE KNEŽEVIĆ I TATJANE GJURKOVIĆ.....	19
6.1. <i>Neispunjeno očekivanje boli: Kornjača se osjeća razočarano.....</i>	20
6.2. <i>Pogrešno ponašanje boli: Vučić osjeća krivnju</i>	21
6.3. <i>Kritika boli: Majmunica se osjeća posramljeno</i>	23
6.4. <i>Ruganje i odbacivanje bole: Magarac se osjeća poniženo.....</i>	24
6.5. <i>Psića je strah odlaska doktoru</i>	25
6.6. <i>Medvjedića je strah ostati u vrtiću</i>	26
7. JEZIČNI I VIZUALNI SLOJEVI SLIKOVNICA KAO CJELINE PRENOŠENJA PORUKA	28
7.1. Književni tekst.....	28
7.2. Ilustracija.....	30
8. ZAKLJUČAK.....	34
9. LITERATURA.....	36
10. PRILOZI.....	40

1. UVOD

Problemske slikovnice djela su za djecu koja obrađuju teme iz svakodnevnih života djece, vezane su s problemima međuljudskih odnosa u društvu ili unutar obitelji kojima je dijete u sredini i ishodište svega (Čičko, 2000). Problemske slikovnice koje svoju fabulu i tematiku zasnivaju na emocijama djece i na njihovom emocionalnom razvoju su jedne pored mnogih mogućih drugačijih tematika. Slikovnica je materijal s kojim se dijete jako rano susreće i služi mu kao prozor u svijet koji ga okružuje. Jednako tako odraslima služi kao prozor u dječji svijet, kroz kojega može upoznati problem, pomoći djetetu i dostići do njega na djetetu primjeren način. Problemskom slikovnicom djeca i odrasli mogu se naći negdje u sredini i otvoreno i pregledno razgovarati o životnim temama, problemima i iskustvima. Zajedničkim zanimanjem za slikovnicu, i čitanjem djeci, razvijamo poseban odnos s djecom, ali i djetetov odnos s knjigom.

Zdrav i pravilan emocionalni razvoj djece zadaća je svih odraslih koji tu djecu okružuju. On se može pratiti i podupirati na svakolike načine. Književnost za djecu je medij kojim se djeci mogu prenijeti različite poruke, i način kojim se djeci možemo približiti. Ona može pozitivno utjecati na dijete i pomoći riješiti probleme, čime joj se vrijednost samo množi.

Ovaj je rad baziran na problemskim slikovnicama autorica Tatjane Gjurković i Tee Knežević, kojima se tematika temelji na emocijama. Osim emocija straha, odabrane slikovnice bave se emocijama razočaranja, krivnje, srama i poniženja. Cilj rada je analizirati slikovnice na temelju problema koji obrađuju te istražiti kako jezični i vizualni slojevi kao cjeline slikovnica međusobno sudjeluju u prenošenju poruka čitatelju odnosno slušatelju.

2. SLIKOVNICA

O razlogu postojanja književnosti za djecu odgovor je dao Milan Crnković, jedan od prvih teoretičara hrvatske književnosti za djecu. Crnković (1984) je rekao da dječja književnost postoji kao dio nacionalne književnosti. Iako se oko postojanja same književnosti za djecu vode borbe, nitko ju ne može opovrgnuti zato što ona ima svoje čitaoce, svoju normu, i tematiku (Crnković, 1984 prema Hercigonja, 2020).

Slikovnica kao književna vrsta, kao predmet u dječjim sobama, kao dječja igračka, kao umjetničko djelo, kao skup oslikanih listova papira među koricama, tvorevina je izrazite vrijednosti. Ona je poseban i izniman čitateljski materijal te ju je stoga teško definirati (Martinović i Stričević, 2011). Njena je svrha u pomaganju djetetu da otkrije svijet i medij pisane riječi, da razvija spoznajni svijet djeteta, da izaziva u njemu emocije, da razvija djetetov govor i bogati njegov rječnik, te da mu zadovolji potrebu za novim (Majhut i Zalar, 2012).

Definirajući ju mnogi se koriste riječima čime definiciju ostavljaju vrlo opširno postavljenom ili na osnovnom nivou, opisujući ju kao prvi čitateljski materijal djeteta (Martinović i Stričević, 2011). Ne osporavajući točnost te tvrdnje, slikovnica se nadalje može definirati kroz mnoge slojeve svoje kakvoće, svojih obilježja odnosno karakteristika.

Bazirajući se na sam termin vidljivo se ističe slikovni dio slikovnice. Stoga možemo reći kako je slikovnica ilustrirana knjiga čiji je smisao u slikama (Čačko, 2000). No, ilustrirana knjiga se značajno razlikuje od slikovnica jer se u slikovnicama tekst iz njih ne može izdvojiti zbog toga što slike imaju jako važnu i nezamjenjivu ulogu kao i riječi (Narančić Kovač, 2011, prema Verdonik, 2016). Odnosno, izdvojimo li tekst iz slikovnica, on postojeći sam ne bi imao mnogo smisla, čime se naglašava velika važnost slike u slikovnici. Dakle, neosporna je činjenica da se svaka slikovnica koristi dvama načinima komunikacije, slikovnim i tekstualnim (Crnković i Težak, 2002, prema Martinović i Stričević, 2011).

Također je važno napomenuti i tekst slikovnice kao važan aspekt kojim ju definiramo. U okviru dječje književnosti naglašava se vrijednost teksta (Martinović i Stričević, 2011). Autor teksta je neophodno važan stručnjak koji uz suradnju s drugim stručnjacima (psiholozima, pedagozima, nakladnicima, i ilustratorima) njihove zajedničke ideje, misli i želje za tekst slikovnice, rezultira u pomno osmišljenom, kvalitetnom, i zanimljivom tekstu slikovnice (Čačko, 2000). Najviše je slikovnica u kojima su tekstovi poezija, manje od toga su proza, a najmanje je slikovnica s minimalnim tekstom ili pak bez teksta uopće (Batinić i Majhut, 2000).

Kako bi sve navedeno sumirali možemo reći kako slikovnica svoje značenje uspostavlja isprepletanjem likovne i tekstualne razine. No ona je mnogo više od toga; osim teksta i ilustracije, nju definira to što je proizvodni i komercijalni proizvod, društveni, povijesni i kulturni dokument i ono najvažnije, ona je djetetovo iskustvo (Bader prema Hameršak i Zima, 2015: 164, u: Verdonik, 2016).

Kada biramo slikovnice trebamo uzeti u obzir dob djeteta, njegove perceptivne i receptivne mogućnosti, jer suvremena pedagogija gleda na dijete kao biće koje posjeduje određena znanja, sposobnosti i interese (Šišnović, 2011). Stoga, trebamo najprije poznavati dijete, njegove interese, želje i predznanja kako bi mogli odabrati dobru slikovnicu. Slikovnica bi trebala svojim materijalom i formatom biti prilagođena djetetu rane i predškolske dobi; trebala bi biti od čvrstog materijala, bez oštrih rubova, uvezena, ili pak od mekanoga i savitljivog materijala, stranica spojenih u obliku harmonike sastavljena u maštovite oblike, veličinom i masom prilagođena djetetu (isto).

2.1. Povijesni razvoj

Slikovnica se prvi puta pojavila u sedamnaestom stoljeću, a kao začetnika slikovnice priznaje se češki pedagog, filozof, teolog i književnik Jan Amos Komensky.¹ Prva slikovnica *Orbis sensualium pictus*, objavljena je bila 1658. godine, te se smatra prvom

¹ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. (2021). *Komenský, Jan Ámos*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Pribavljeno 07.03.2022., sa <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32559>

„edukativnom slikovnicom” u povijesti (Čičko, 2000). U osamnaestom stoljeću pojavljuje se slikovnica pod naslovom *Slikovnice za djecu* njemačkog ilustratora i zaljubljenika u knjige i slikovnice Johana Betruha iz Weimara (Vitez, 2000). Slikovnica *Slikovnice za djecu* imala je 6000 ilustracija, i objavljena je u 12 tomova, zajedno s posterima koji su ukrašavali dječje sobe, a slikovnice su se reklamirale kao „obavezni inventar dječje sobe” (Vitez, 2000: 21).

U to je vrijeme i hrvatska čitateljska publika počela spoznavati stvaralaštvo stranih autora slikovnica, posebno njemačkih. Zagrebački je knjižar Franjo Rudolf u svojoj knjižari 1820. godine nudio najmanje deset naslova njemačkih *Bilderbuch* knjiga. 1854. godine tiskar i nakladnik Alajos Bucsánszky objavio je bogato ilustriranu Bibliju, koju je Zbor duhovne mladeži đakovačkog sjemeništa nazvao *Mala obrazna Biblia ili Poglaviti događaji Staroga i Novoga zakona: predstavljani u 90 obrasih* (Majhut, 2020). Čitateljska publika se poprilično navikla na novu vrstu atraktivnih i luksuzno oslikanih knjiga namijenjenih djeci, stoga se pojavila potreba da se njemačka inačica *Bilderbuch* prevede i na hrvatski jezik (isto). „Rudolf Fröhlich (Veselić) 1854. u Rječniku ilirskoga i nječkoga jezika njemačku riječ Bilderbuch preveo kao knjiga s kipovi” (Majhut, 2020: 95).

Oko 1830. godine počinju se javljati slikovnice poetskog tipa, narodne pjesme i bajke, dječje rime, a u njima prevladavaju ilustracije romantičnog stila. 1847. godine izdana je kako mnogi smatraju prva prava slikovnica, koja ukazuje na pojavu novoga stila, slikovnica njemačkog liječnika Heinricha Hoffmanna, *Janko Raščupanko*. Naslov slikovnice na njemačkom jeziku glasi *Struwwelpeter*, a njome su se nastojale, na potpuno drugačiji način prenijeti vrijednosti građanskog staleža devetnaestog stoljeća (Batinić i Majhut, 2000).

Utjecaj njemačkog stvaralaštva širio se po Europi, stoga se u Velikoj Britaniji 1846. godine Edward Lear izdaje svoju slikovnicu *Book of Nonsense*, a već pedesetih godina devetnaestog stoljeća velike nakladničke kuće započinju proizvodnju *toy-books-a* (knjiga-igračaka) koje su se prodavale po izrazito niskoj cijeni (isto).

Prva i najstarija hrvatska sačuvana slikovnica nosi naslov *Domaće životinje*, te je izdana 1885. godine u izdavaštvu nakladnika Sveučilišne knjižare Franje Župana

(Albrechta i Fiedlera) (Majhut, 2013). Slike su posložene na jednoj strani boljega papra, dok je na drugoj tekst. Na svakoj strani je osam litografija koje prikazuju realistički oslikane domaće životinje, prikazane kako stoje mirno i prikazuju svoj profil (Batinić i Majhut, 2000).

Razdoblje od 1880. godine do 1912. godine, karakterizira pojava jeftinijih slikovnica koje više nisu samo namjenske nego imaju i zabavnu ulogu, te dolazi do formiranja i stabiliziranja njenog značenja i obilježja. Također se broj nakladnika i utjecaj hrvatskih slikovnica širi van granica (Kokolari, 2017).

Prva slikovnica koju naime možemo klasificirati kao slikovnicu, prema sadašnjim spoznajama i odrednicama (ilustracije i tekst), je slikovnica iz 1922. godine koja nosi naslov *Sveti Nikola u Jugoslaviji*. Njome se međutim „parodijski poigrava da bi progovorila o političkoj i ekonomskoj situaciji u Jugoslaviji 1922. godine” (Majhut, 2013: 22).

U slikovnicama hrvatskih nakladnika najviše su prevladavali strani ilustratori, posebice njemački i engleski, no 1918. godine dolazi do promjena u nakladništvu, zbog stvaranja države, što je rezultiralo pojavom sve većeg broja slikovnica koje su bile potpuno Hrvatske (Kokolari, 2017; Verdonik, 2018).

Prvi hrvatski ilustrator slikovnica je Vladimir Kirin, koji je ilustrirao djelo *Dječja čitanka o zdravlju*, izdano 1927. godine. Nakladnik je bio Higijenski zavod, a tekst za djelo napisala je Ivana Brlić-Mažuranić (Verdonik, 2016).

Tek nešto kasnije, 60-ih godina 20. stoljeća dolazi do raslojavanja ilustratora koji se počinju grupirati kao ilustratori dječjih knjiga i udžbenika, novinski ilustratori, animatori, i karikaturisti (Vitez, 2000).

2.2. Vrste slikovnica

U svome radu autorice Martinović i Stričević, iznose široku podjelu slikovnica prema Majhut i Zalar (2008). Oni slikovnice dijele prema: obliku, strukturi izlaganja,

sadržaju, likovnoj tehnici, i načinu sudjelovanja recipijenta (Martinović i Stričević, 2011).

Nastavno na to, slikovnice po obliku se odnose na podjelu slikovnica na pop-up slikovnice, leporello, nepoderive slikovnice, multimedijske slikovnice koje uključuju sliku, tekst i zvuk i elektroničke slikovnice (Martinović i Stričević, 2011). U današnje vrijeme sve su popularnije već spomenute elektroničke slikovnice, njih karakteriziraju interaktivnost i multimedijalnost, te su mnogo zastupljenije jer ih je lako nabaviti ali i izraditi².

Prema strukturi izlaganja slikovnice mogu biti tematske i narativne (Martinović i Stričević, 2011). Tematske slikovnice obrađuju jednu temu. Mogu se odnositi na sve što dijete zanima, biti: „o životinjama, biljkama, okolini, putovanjima, prijevoznim sredstvima, plišanim igračkama, vremenskim pojavama, prehrani...” (Budak i Cvijanović, 2015: 35). Po sadržaju se slikovnice također uvelike razlikuju (Martinović i Stričević, 2011).

Gledajući likovnu tehniku izrade likovne dimenzije slikovnice, možemo ih podijeliti na fotografske slikovnice, lutkarske slikovnice, slikovnice stvarnih dječjih crteža i crteža umjetnika, strip-slikovnice te interaktivne slikovnice (Martinović i Stričević, 2011). Oblikujući lutke iz raznolikih materijala nastaju lutkarske slikovnice. Nadalje, fotografska slikovnica nastaje korištenjem fotografija, koje se uređuju u programu kako bi se stvorila zanimljiva priča. Strip-slikovnice kao što se može vidjeti iz samoga naziva, spoj su stripa i slikovnice (Brcko, 2018, prema Majhut i Zalar, 2018).

Prema sudjelovanju recipijenta, slikovnice dijelimo na one kojima se dijete može samostalno koristiti i one koje zahtijevaju posredovanje nekoga tko će djetetu čitati slikovnicu (Martinović i Stričević, 2011). Problemske slikovnice pretežito zahtijevaju prisutnost odrasle osobe, posebice roditelja, tijekom čitanja (Badurina Tomić, 2019).

² Čunović, K. (2013) *Elektronička slikovnica na Sajmu dječje knjige u Bologni*. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Pribavljeno 10.03.2022., sa <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/674>

Kada gledamo količinu teksta, slikovnice se mogu podijeliti na: bezrječne slikovnice, piktografske slikovnice, slikovnice s minimalnim udjelom teksta i slikovnice s većom količinom teksta. Bezrječne slikovnice su one u kojima teksta nema uopće, samo prevladavaju slike. U piktografskim slikovnicama koristi se slikovno pismo (piktografija), stoga su veoma slične slikopričama (Pećarina, 2020).

Tema u slikovnicama također može biti različita. Najčešća tema slikovnica je dječji svijet, odnosno svakodnevnica i zabava. Malo manje od toga u slikovnicama zastupljene su bajke. Zatim su na redu slikovnice kojima su tema životinje, te slikovnice o prijevoznim sredstvima. Onaj najmanji dio odnosi se na slikovnice kojima su teme sport, fantastika, ABC slikovnice, i tako dalje (Batinić i Majhut, 2000).

2.3. Funkcije slikovnica

Slikovnica je oduvijek bila stvarana s određenim ciljem ili svrhom. To se vremenom mijenjalo kako su se mijenjale potrebe čitateljske publike, aktualni motivi, problemi i tematika. Slikovnica kao takva u današnje vrijeme postoji na tržištu te samim time raspolaže svojim potencijalima (psihološkim, pedagoškim, jezičnim i umjetničkim) (Martinović i Stričević, 2011).

Prema Čačko (2000) slikovnica kao knjiga namijenjena djeci ima nekoliko funkcija, a koje se podudaraju s odgojnim potrebama djeteta rane i predškolske dobi, te potrebama djeteta u dobi kada počinje razvoj čitanja. Autor je funkcije podijelio na nekoliko glavnih, a to su sljedeće:

- Kao prvu i najvažniju je izdvojio informacijsko-odgojnu funkciju. Time naglašava važnost slikovnice u pomoći djetetu i odgovaranju na njegova pitanja. Pitanja koje si dijete svjesno ili nesvjesno postavlja, pitanja koja postavlja roditeljima. Slikovnica pruža djetetu mogućnost da razvija mišljenje, razmišlja, razvija sposobnost usporedbe, sinteze, analize, apstrakcije. Stvara veze među stvarima i pojavama, te da tako dođe do zaključaka, odnosno da

pronađe odgovore na svoja pitanja (Čačko, 2000). Dijete će naučiti da je knjiga izvor znanja iz kojega može uvijek crpiti odgovore³.

- Sljedeću funkciju koju je autor naveo je spoznajna funkcija. Ona pomaže djetetu da provjerava svoje spoznaje o stvarima, pojavama i odnosima. Dijete time dobiva sigurnost da su njegova iskustva i njegove spoznaje stvarni, i da su njegovi stavovi o njima odgovarajući (Čačko, 2000).
- Zatim je autor izdvojio iskustvenu funkciju slikovnice. Ona je vrlo važna gledajući sa stajališta socijalizacije djeteta, a pod time se smatra dugoročan i složen postupak oblikovanja djeteta u punopravnog člana šire ljudske zajednice, postanak društvenog bića. Iskustvena funkcija slikovnice očituje se u pružanju posrednog iskustva djetetu. Životi djece nekada prije bili su u mnogočemu drugačiji nego što su sada. Djeca su odrastala u različitim sredinama, i svakodnevno bila izložena mnogim iskustvima. Danas djeca žive u mnogo drugačijim okolnostima, u drugačijim okruženjima prema usporedbi na davne generacije. Stoga kroz slikovnicu dijete može doživjeti mnogošto, što nije u mogućnosti doživjeti neposrednim iskustvom (Čačko, 2000).
- Estetska funkcija slikovnice prema autorovom mišljenju u slikovnici ima važnu ulogu. Ona djeluje na djetetov osjećaj za lijepo, djeluje na njegovo mišljenje i pamet. Gradi njegov ukus i u njemu razvija emocije. Dijete će najprije posegnuti za lijepom slikovnicom, jer su mu likovna, odnosno grafička kvaliteta slikovnice najčešće jedini poticaj kod odabira slikovnice (Čačko, 2000).
- Za djecu možda najvažnija zabavna funkcija slikovnice odnosi se na njen utjecaj na to da se dijete s njome igra i da ga zabavi. Lakoća knjiga i njihov zabavni karakter je važan preduvjet je izgradnju pravilnog i zdravog stava i odnosa prema knjizi. Dijete zabavljajući se uz slikovnicu, odnosno kroz igru, upija znanje koje je na prvi pogled za njega posve skriveno (Čačko, 2000).

³ Kiš, M., i Pavić, S. (2019, 28. studenoga) *Čitanje slikovnica od najranije dobi*. Školski portal. Pribavljeno 11.03.2022., sa <https://www.skolskiportal.hr/sadržaj/savjeti-strucnjaka/citanje-slikovnica-od-najranije-dobi/>

Autorice Martinović i Stričević (2011) navode još jednu funkciju koju slikovnice sadrže. Govorno-jezična funkcija slikovnice također je važna jer: „potiče i podupire razvoj fonemske i fonološke osviještenosti, djetetov morfološki i sintaktički razvoj, usvajanje i bogaćenje rječnika, upoznavanje karakteristika teksta i načina njegova funkcioniranja te drugih predčitačkih vještina” (Martinović i Stričević, 2011: 53).

3. PROBLEMSKE SLIKOVNICE

„O značenju književnosti i utjecaja koji ima na čitatelja raspravljali su već Platon i Aristotel. Po njihovom je mišljenju književnost način spoznavanja, sredstvo odgoja i predmet estetskoga uživanja” (Mikuletić, 2010: 134). Književnost je neiscrpno vrelo znanja i činjenica o životu, te može u nekim slučajevima pomoći čitateljima u savladavanju životnih prepreka ili pronalaženju u svakodnevnim situacijama, te može na njih upozoravati (isto).

Posljednjih tridesetak godina u Europi se pojavio novi žanr slikovnica koje nazivamo problemske slikovnice. To su slikovnice kojima se tematika temelji na situacijama iz svakodnevnog života, međuljudskim odnosima, odnosima u obitelji, odnosima u društvu, a svim tim temama je dijete u središtu zanimanja (Čičko, 2000).

Problemske slikovnice možemo nazvati i tematskim pričama jer su tematske priče one u kojima se obrađuje neki problem odnosno problemska situacija. Likovi u tematskim pričama ne moraju nužno biti ljudi, radnju mogu voditi životinje, predmeti, pojave, stvari i događaji. Tematske priče susreću se s problemima svakodnevnog života poput zdravlja, razvoja djeteta, odnosa u obitelji i izvan nje, ponašanja, osjećaja i osobina ličnosti djeteta, stoga su slične problemskim slikovnicama (Budak i Cvijanović, 2015).

Kako bi se djeca mogla poistovjetiti s glavnim likovima problemskih slikovnica važno je da im je slikovnica zanimljiva. Radnja slikovnice treba se sastojati od zanimljivih događaja i akcije, kako bi djecu zabavila i privukla im pažnju. To im pomaže da uvide problem, identificiraju se s junakom priče i shvate da je to problem koji se može riješiti (Budak i Cvijanović, 2015).

Stvaranje problemske slikovnice doista je složen posao jer iziskuje suradnju mnogih znanstvenika i stručnjaka: pedagoga, psihologa, rehabilitatora i drugih stručnjaka koji će surađivati s autorom teksta, ilustratorom i nakladnikom (Hercigonja, 2020). Terapeut ima važnu ulogu u obradi teme jer se u problemskim slikovnicama „teške” i „tabu teme” ne izbjegavaju, slikovnica se piše upravo s razlogom da se problem prikaže, te je usmjerena na suočavanje, kritičko promišljanje i rješavanje problema (Martinović i Stričević, 2011).

Tijekom odabira i čitanja književnih djela, u ovom slučaju problemskih slikovnica, trebamo paziti o psihološkim elementima, odnosno voditi računa o dobi djeteta, emocionalnoj osjetljivosti, iskustvima djeteta (Šimunović, 2001).

Kada pozornost obratimo na svakodnevno rastući opus problemskih slikovnica svjetskih i hrvatskih autora, sve problemske slikovnice možemo podijeliti prema temi ili problemu kojega obrađuju. Hrvatsko knjižničarsko društvo (2006) je podijelilo problemske slikovnice u nekoliko podvrsta:

- Problemske slikovnice o emocijama. Tu bi se nalazile problemske slikovnice koje govore o: bijesu, ljubavi, ljubomori (prinova u obitelji), osjećaju odbačenosti, strahu (od mraka, od visine, od vode, od zubara, noćne more) tuzi (smrtni slučaj, gubitak drage osobe).
- Problemske slikovnice o osobinama ličnosti i oblicima ponašanja. To su slikovnice o: darežljivosti, hrabrosti, kulturno higijenskim navikama (pranje, problemi s mokrenjem, privikavanje na tutu), moralnom prosuđivanju, neposlušnosti, nespretnosti, neznanju, odgovornosti, odrastanju, odvikavanju od nekih navika (odvikavanje od sisanja palca, odvikavanje od sisanja dudu), ophođenju s neznancima, opraštanju, potrošačkom mentalitetu, radu na sebi, radnim navikama, sebičnosti, tv programima (pretjerano gledanje), i usamljenosti.
- Problemske slikovnice o odnosima u obitelji i društvu. Tu dakle spadaju problemske slikovnice o: dječjim pravima, nasilju i zlostavljanju (seksualno zlostavljanje, ucjena, fizičko zlostavljanje), neprihvaćenosti u društvu, netoleranciji, prijateljstvu, poštivanju privatnosti, razvodu roditelja, svađi, toleranciji i uvažavanju različitosti, zajedništvu.
- Problemske slikovnice o zdravlju. To su teme o: astmi, bolesti, odlaska u bolnicu, mucanju, prehrani, i pretilosti.

4. EMOCIJE

Prema Colman (2015) u psihologijskom rječniku navodi se da su emocije bilo koje kratkoročno evaluativno, afektivno, namjerno, psihološko stanje, koje uključuje sreću, tugu, gađenje i druge osjećaje (Colman, 2015). Emocije ili osjećaji su stanje uzbuđenosti koje je nastalo kao reakcija na podražaje iz vanjskog svijeta (Rezić, 2006).

Strongman (2003), među mnogim teorijama, iznosi Plutchikovu psihoevolucijsku teoriju o emocijama. Između ostalog on iznosi da su evolucijski gledano emocije koristile ljudima da prenesu drugima oko sebe informacije o vjerojatnom ponašanju i svojim namjerama, te da im pomognu u situacijama preživljavanja (Strongman, 2003). Ali način života ljudi već jako dugi period vremena ne ovisi o preživljavanju, ljudi su naučili emocije oblikovati na drugačije načine.

Danas emocije možemo razlikovati s obzirom na dvije dimenzije: hedonistički ton i pobuđenost. Hedonistički ton podrazumijeva jesu li emocije ugodne ili neugodne, te to stvara dvije polarne strane spektra po kojemu emocije možemo rasporediti. Često su ponašanja nas ljudi motivirana prema situacijama koje će nam pružiti pozitivne emocije, pa se stoga trudimo izbjeći one situacije koje će kod nas potaknuti neugodne emocije. Zatim, pobuđenost se odnosi na intenzitet kojim neka emocija pokreće tjelesne promijene i time uzrokuje energiju koja utječe na nas. Onda možemo reći kako napetost ili pak uzbuđenje pokreću naš organizam, dok na primjer dosada ili zadovoljstvo umiruju (Boban Lipić i sur., 2020).

Primarne emocije su strah, bijes ili ljutnja, radost i žalost ili tuga (Sever i Mravunac, 2011). Drugi autori još navode iznenađenje i gađenje kao primarne emocije (Boban Lipić i sur., 2020). Sve se primarne emocije mogu okarakterizirati kroz sljedeće kriterije: imaju jasne i neutralne supstrate; imaju jasne mišićne pokrete i izraz lica; imaju jasne osjećaje koji promiču svijest; nastali su evolucijom; imaju svojstva prilagođavanja, organiziranja i motivacije (Strongman, 2003).

Sekundarne emocije su one koje se uče u djetinjstvu, pod utjecajem roditelja, obitelji, okoline i prijatelja⁴. One se uče tijekom života, i njihovo doživljavanje nije jednako u svim kulturama. Njih također karakterizira ta činjenica da su sačinjene od nekoliko primarnih emocija. Stid, krivnja i sram nazivaju se samorefleksivne, odnosno samosvjesne emocije, te su također emocije društvene kontrole. One utječu na mišljenje koje razvijamo o nama samima, te nama i drugima šalju informacije o stupnju usklađenosti sa standardima društva kojega smo član (Strongman, 2003). Harre i Parrott (1996) tvrde da sram kao emocija ima jaku povezanost s društvenim okruženjem svakoga čovjeka jer može utjecati na društvenu naklonost drugih, odnosno ju može narušiti. To nadalje utječe na nečiji društveni identitet, samopoštovanje i izgradnju dojma u društvu (Harre i Parrott, 1996, prema Strongman, 2003). Prema Psihologijskom rječniku krivnja predstavlja: „neprijatan emocionalni doživljaj koji prati saznanje o kršenju ili narušavanju moralnih normi i pravila ponašanja” (Petz, 1992, prema Habazin 2021: 69). Krivnja je jedna od emocija koja je poznata svakome čovjeku, a kada govorimo njoj središte njenoga doživljavanja zauzima grižnja savjest. Ona stoga uključuje: odluku koja je donesena na osnovi slobodne dobre volje te jasno prepoznavanja smisla te donesene odluke i njenih posljedica (Lukas, 2021, prema Habazin, 2021).

⁴ Ević, A. M. (2020, 25. rujna) *Emocije. Info centar mogućnosti*. Pribavljeno 17.03.2022., sa <https://icm-mogucnosti.info/emocije/>

5. EMOCIONALNI RAZVOJ DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Kada spominjemo razvoj, to razumijemo kao: „slijed promjena u osobinama, sposobnostima i ponašanju djeteta poradi kojih se ono mijenja te postaje sve veće, spretnije, sposobnije, društvenije, prilagodljivije” (Starc i sur., 2004: 13).

Socio-emocionalni razvoj ključan je razvojni zadatak u djetetovom djetinjstvu i razvoju, jer se odnosi na uspješno prepoznavanje i nošenje sa svojim vlastitim i tuđim emocijama. Socio-emocionalni razvoj događa se kroz socio-emocionalno učenje. Ono je isto samo po sebi proces, a putem njega djeca uče kako adekvatno uporabiti znanje o upravljanju i prepoznavanju emocijama, osjetiti i pokazati suosjećanje drugome, kako uspostavljati i održavati odnose s drugim ljudima, znati se smiriti kada se osjećaju uznemireno, prikladno reagirati u konfliktnim situacijama i donositi važne životne odluke (Vranjican i sur., 2019).

Važno je naglasiti kako se na aspekte razvoja ne smije gledati kao na odvojene cjeline razvoja, zato što su svi aspekti razvoja (razvoj motorike, spoznaje, govora, socio-emocionalni razvoj, i igra) međusobno povezani i ne može se razviti jedan aspekt bez drugoga (Starc i sur., 2004).

Socio-emocionalno kompetentno ponašanje obilježeno je kroz dva čimbenika. Socijalna kompetencija kao prvi od ta dva, pojavljuje se u uspješnim socijalnim interakcijama s drugim ljudima, čime je važna sposobnost pojedinca da zadovolji svoje potrebe putem održavanja kvalitetnih odnosa s drugima. Emocionalna kompetencija kao drugi čimbenik izjašnjava se prikladnim iznošenjem svojih emocija, razumijevanju svojih emocija i emocija drugih, i uspješnom kontrolom emocija (Vranjican i sur., 2019).

Emocionalni razvoj počinje od samoga početka života. Prvi odnos u životu je emocionalni odnos, a on se razvija iz naslijeđenih mehanizama reagiranja koji su pohranjeni u najstarijem dijelu mozga. Do kraja 6. mjeseca života oni se kategoriziraju u šest temeljnih emocija: veselje, tuga, srdžba, strah, iznenađenje i gađenje. Dijete te

emocije i izražava okolini čime signalizira svoje potrebe te samim time stupa u složenije odnose sa svojom okolinom. Spontano dijete počinje učiti razumjeti emocije ljudi u njegovom okruženju (Starc i sur., 2004).

Temperament se temelji na djetetovim interakcijama s okolinom, i temelj je socijalnog i emocionalnog razvoja djeteta. „Temperament možemo definirati kao specifičnost svakoga djeteta koja se očituje kao njegova reaktivnost na okolinu i sposobnost samoregulacije ponašanja za koje se pretpostavlja da je biološki nasljedna” (Rothbart, Ahadi i Evans, 2000, prema Starc i sur. 2004: 32). Temperament ili narav pokazuje individualne razlike svakoga djeteta, te one nisu površne i zanemarive (1999). Dječji temperament se mijenja; tijekom prve godine života temperament se dijeli na pozitivnu i negativnu reaktivnost, dok u djece od druge do sedme godine života sastavnice temperamenta su pozitivna emocionalnost, negativna emocionalnost i svjesna kontrola ponašanja (Starc i sur., 2004).

Gledamo li na kombinacije karakteristika temperamenta, svu djecu možemo podijeliti na djecu lakog temperamenta, djecu teškog temperamenta i djecu opreznog temperamenta. Djecu lakoga temperamenta je u pravilu lakše odgajati, njihov je pristup novim podražajima pozitivan, pokazuju pravilnost bioloških funkcija, većinom su dobro raspoložena, lako se adaptiraju promjenama i slično. U spomenutu kategoriju spada najveći broj djece. Djeca teškog temperamenta po pravilu iziskuju veći angažman odraslih, oni negativno reagiraju na podražaje, pokazuju neprihvatanje, sporo se prilagođavaju, češće su loše raspoložena, intenzivno reagiraju i slično. Važno je naglasiti da djeca teškoga temperamenta, usprkos svojoj naravi, pripadaju u normalan raspon funkcioniranja. Djeca opreznog temperamenta pokazuju niski level aktivnosti, sporo se prilagođavaju na promijene i karakterizira ih negativna emocionalnost (1999; Starc i sur., 2004).

Emocionalni razvoj je sam po sebi jedan od najvažnijih dijelova, odnosno procesa u razvoju ličnosti. Na njega utječe nasljeđe i proces socijalizacije. Kod djeteta emocija se socijalizira na tri načina: promatranjem i oponašanjem osoba u svojoj okolini, oponašanje modela koje pruža socijalna okolina te oponašanje načina i intenziteta

emocionalnog izražavanja i socijalno učenje čime se postiže samoregulacija emocija (Andrilović i Čudina-Obradović, 1994, prema Starc i sur., 2004).

U emocionalnom razvoju psiholozi su ustanovili tipične razvojne faze kod doživljavanja i iskazivanja emocija. Emocije djeteta predškolske dobi razlikuju se od emocija odrasle osobe; one su jednostavne i spontane, kratkotrajne, česte, snažne, i dijete ih pokazuje otvoreno. Prve emocije koje dijete pokazuje su reakcija ugone ili neugode. Pozitivno emocionalno stanje dijete izražava smiješkom, gugutanjem, pozornim gledanjem. Dok neugodno emocionalno stanje dijete izražava plačem, mrštenjem, izrazom gađenja. Tek nešto kasnije, oko prvih mjeseci života dijete počinje raspoznavati emocije odraslih (Rezić, 2006; Starc i sur., 2004).

Empatija kao sposobnost razumijevanja osjećaja drugih je također sposobnost koja se uči u ranome djetinjstvu, i uvelike ovisi o temperamentu djeteta i njegovim socijalnim vještinama⁵. Empatija je u djeteta na početku razvoja nesvjesna, poslije se tek razvija zreliji oblik empatije, odnosno kada dijete postane sposobno razumjeti emocije drugih i počinje zauzimati tuđe stajalište (Starc i sur., 2004).

Samosvijest kao znanje koje imamo o sebi, odnosno mišljenje tko smo mi razvija se pri kraju druge godine. Tako se razvija djetetov osjećaj sebe kao individue ili kao posebnog bića i jasniji pojam o sebi, ali razvijaju se i emocije „višeg reda” poput ponosa, zavisti, krivnje i stida (isto).

Starc i suradnici (2004) emocionalni razvoj djeteta opisali su dijeleći ga na razvojne stadije određene godinama:

- Razdoblje od djetetova rođenja do 3. mjeseca svojstveno je javljanju smješka kao odgovor na ugodu, na ljudski glas ili lice u njegovom vidnom polju.
- Za razdoblje između 3. i 6. mjeseca posebno je stvaranje predodžbe skrbnika, čime je dijete sposobno razlikovati ga od ostalih osoba u svome okruženju. Separacijski strah se javlja u dobi između šest i osam mjeseci. Dojenčad te dobi počinju se zanimati za drugu djecu ukoliko su u njihovom okruženju.

⁵ *Empatija i kako poticati empatiju kod djece*. Pribavljeno 14.03.2022., sa <https://odrasli.hr/britelefon.hr/clanci/empatija-kako-poticati-empatiju-kod-djece/>

- Razdoblje između 6. mjeseca do 1. godine je također poznato po separacijskom strahu. Djeca te dobi mogu pokazati istu emociju koju vide na licu osobe u koju gledaju, što znači da o emocijama mogu zaključivati te tako i regulirati svoje ponašanje. Znanje o sebi tek se počinje razvijati, jer djeca uviđaju da mogu osobno djelovati u svojoj okolini.
- Između 1. i 2. godine djeca počinju jače izražavati emocije. Pokazivanje ljutnje, ljubavi i zadovoljstva tipično je za djecu između prve i druge godine života. Privrženost roditeljima je još uvijek jaka, a djeca pokazuju strah uslijed odvajanja. Znanje o sebi se brzo razvija, dijete ove dobi zna svoj spol, ime, prepoznaje se u zrcalu. Vremenski period između 10. i 18. mjeseca je kritičan za učenje samotješenja djece.
- Razdoblje između 2. i 3. godine života djeteta je karakteristično kao doba mnogih strahova (jaki zvukovi, veliki objekti, promjene u prostoru, životinje, samoća, stranci i nepoznate situacije). Strah od odvajanja i strah od nepoznatih situacija lagano opada. Djetetu su poznate spolne uloge. Počinje kontrolirati svoje ponašanje i emocije kao što je vidjelo druge ljude da to čine. Djeca ove dobi imaju velike želje i postaju inatljiva, a prema vršnjacima počinju osjećati ljubomoru. Ne shvaćaju pravila i ne osjećaju krivicu.
- U razdoblju između 3. i 4. godine života ljutnja i ljubomora doživljavaju vrhunac, te se pojavljuje humor. Dijete ove dobi sposobno je doživjeti uspjeh odnosno neuspjeh, a zbog neuspjeha ulazi u konflikte. Počinje pokazivati empatiju prema drugome. Poštuje vlastiti interes.
- Razdoblje života između 4. i 5. godine posebno je zbog pojavnosti burnih emocionalnih reakcija. Dijete se u toj dobi još uvijek boji odvajanja i samoće, nastaju strahovi od imaginarnih bića i potencijalno opasnih situacija. Također, burnije reagiraju na ljutnju na način da ispoljavaju verbalnu agresiju, koristeći loše riječi, rugajući se i prijeteći. U razvoju humora ovu dob najčešće karakterizira reakcija na tuđu nezgrapnost i neuspjeh. Između ostalog, pojavljuju se u ponašanja koja umanjuju emocionalnu napetost poput sisanja prsta, izvođenja grimasa i slično. Djeca ove dobi pokušavaju prihvatiti vlastiti

neuspjeh. Pri kraju 4. godine života moralni razvoj se utemeljuje, djeca pravila prihvaćaju i ne preispituju ih.

- Između 5. i 6. godine života raste strah od stvarnih situacija poput padova, ozljeđivanja, bolesti, pasa itd. Dijete ljutnjom reagira na situacije koje vrijeđaju njegov ponos, kvare mu planove i odbacuju njegovu zamisao. Ljubomora se s kruga obitelji širi na društvo izvan kuće. Djeca ove dobi vrlo su osjetljiva na kritiku. Počinju surađivati s vršnjacima, i poštuju ih. Kada procjenjuju moralnost situacija kao mjerilo uzimaju u obzir fizičku štetu. Stoga postupak koji će uzrokovati veću fizičku, odnosno materijalnu štetu drže kao lošiji. Također čvrsto vjeruju u moralna pravila i smatraju da će svako kršenje pravila proći kažnjeno.
- U razdoblju 6. i 7. godine života dijete je uspješnije u izražavanju emocija. Strahovi uglavnom ostaju isti, a burne reakcije na ljutnju su sve rjeđe. Dijete ove dobi uviđa negativan učinak nekontroliranih emocionalnih reakcija. Kontrola emocija je na visokom nivou. Djeca ove dobi sposobna su sebe opisati, opisujući svoje vještine i ponašanje, te se mogu prikazati kao pripadajućeg člana neke kategorije ili pak grupe. U potpunosti su sposobni regulirati svoje ponašanje. Jača im interes za suradnju i grupni rad s vršnjacima, uslijed konflikata sposobni su se dogovarati. Sve vrednuju kao „crno/bijelo” bez postojanja nekog međuprostora. S navršenih sedam godina djeca počinju koristiti pravednost.

6. SLIKOVNICE TEE KNEŽEVIĆ I TATJANE GJURKOVIĆ

Tea Knežević je magistra psihologije, registrirana terapeutkinja igrom i specijalizantica transakcijske analize. Također je suosnivač Centra Proventus. U Centru Proventus nudi djelatnosti rada s djecom koja imaju socio-emocionalne teškoće, kroz psihoterapiju igrom, uz to nudi konzultacije s roditeljima. Vodi edukacije za stručnjake koji rade s djecom i za roditelje (Gjurković i Knežević, 2021). Te edukacije su: *Primjena terapeutske igre u vrtićkom okruženju* i *Različiti pristupi terapeutske igre u radu s djecom s teškoćama u razvoju*. Osim slikovnica autorica je i mnogih priručnika i publikacija⁶.

Tatjana Gjurković je magistra psihologije, psihoterapeutkinja, registrirana terapeutkinja igrom i supervizorica, i privremena učiteljica i supervizorica transakcijske analize. Isto tako je suosnivačica i direktorica Centra Proventus. Vodi individualni psihoterapiju za djecu i odrasle. Također vodi edukacije i supervizije za stručnjake iz područja terapije igrom te transakcijske analize. Osim što je autorica mnogih problemskih, odnosno terapeutskih slikovnica, autorica je i knjige *Terapija igrom: Kako razviti vještine za razumijevanje djeteta i produbiti odnos s njim* (Gjurković i Knežević, 2021). Ona je između ostalog i suosnivačica i predsjednica Hrvatske udruge za terapiju igrom⁷.

Centar Proventus – centar za psihoterapiju i edukaciju, nudi psihološke usluge, psihoterapijski rad s djecom prema principu psihoterapije igrom i filijalne terapije igrom, također i psihoterapijski rad s odraslima, parovima te skupinama. Između ostalog nudi i psihološku procjenu djece i mladih. Nudi radionice, edukacije za građane, ali i visokospecijalizirane edukacije posebno za stručnjake koji rade s djecom (Gjurković i Knežević, 2021).

Jelena Brezovec suosnivačica je izdavačke kuće Evenio iz Varaždina. Diplomirana sociologinja i kroatologinja, nakon nekoliko godina rada u struci, odlučuje se u

⁶ Tea Knežević: *Biografija*. Centar Proventus. Pribavljeno 18.03.2022., sa <https://centarproventus.hr/tea-knezevic/>

⁷ Tatjana Gjurković: *Biografija*. Centar Proventus. Pribavljeno 19.03.2022., sa <https://centarproventus.hr/tatjana-gjurkovic/>

suradništvu pokrenuti izdavačku kuću 2008. godine. Osim suradnje s Tatjanom Gjurković i Teom Knežević, surađivala je i s autoricom Jelenom Pervan. Tehnika kojom najviše voli stvarati ilustracije je digitalna, konkretnije photoshop⁸.

Na naslovnica slikovnica naglašena je primjerena dob djece kojoj je slikovnica namijenjena. To se odnosi na problem koji slikovnica obrađuje u odnosu na razvojni stadij djece i razinu razumljivosti teksta za djecu određene dobi. Svaka slikovnica na zadnjim stranicama sadrži savjete za roditelje. Savjeti su posebno napisani i vežu se za temu odnosno problem kojega obrađuju. Oni odgovaraju na pitanja, olakšavaju razumijevanje svake emocije, objašnjavaju emocije roditeljima, i daju informacije što činiti i kako se ponašati odnosno reagirati u sličnim situacijama, te su detaljni i dobro su oblikovani.

6.1. *Neispunjeno očekivanje boli: Kornjača se osjeća razočarano*

Slikovnica *Neispunjeno očekivanje boli: Kornjača se osjeća razočarano*, kao što se vidi iz slike 1, bavi se osjećajem razočaranja koje djeca osjećaju kao posljedicu stvarnim situacijama koje nisu bile u skladu s onime čemu se dijete nadalo ili očekivalo da će se dogoditi (Gjurković i Knežević, 2021). Kroz ovu jednostavnu priču djeca će moći naučiti kako prepoznati situacije razočaranja, imenovati ih te olakšati sebi osjećaj razočaranja (isto).

Radnja slikovnice započinje jutrom u domu kornjača kada Kornjačica od svojih roditelja doznaje da će taj dan provesti kod bake jer oni trebaju nešto važno obaviti. Obećaju joj donijeti jagode kada se vrate po nju. Kornjačica se jako razveseli jer su joj jagode omiljeno voće. Ona i baka cijeli dan provode zabavljajući se i provodeći vrijeme zajedno. Kako je vrijeme prošlo, roditelji dolaze bakinoj kući kako bi se vratili po svoju kćer. Ona je sretna što vidi svoje roditelje, ali se nada jagodama koje čeka cijeli dan. Kad Kornjačica primjećuje da roditelji nisu sa sobom ponijeli jagode, prvo se osjeća zbunjenom, a potom osjeti čudan ali ružan osjećaj. Roditelji se zabrinu, a

⁸ Bratonja, M. (2018, 16. veljače). *Predstavljamo ilustratoricu: Jelena Brezovec*. Pribavljeno 19.03.2022., sa <http://malicitaci.blogspot.com/2018/02/predstavljamo-ilustratoricu-jelena.html>

Kornjačica ne želi govoriti. Potom ljutito i tužno govori svojim roditeljima. Mama se ispriča Kornjačici. Ali ona ne razumije značenje riječi „razočarana”, stoga ju upita što to znači. Nakon razgovora Kornjačica razumije osjećaj razočaranja. Kornjačica nakon toga osjeća olakšanje. Tata se Kornjačici također ispriča, i dogovaraju se da će ići nabaviti jagode.

Razočaranje je osjećaj kojega prepoznajemo po elementima tuge zbog gubitka situacije kojoj smo se veselili, ljutnje prema onome što je uzrokovalo taj gubitak i ogorčenosti prema drugoj osobi zbog koje se osjećamo razočarani (Gjurković i Knežević, 2021). Jasno izražavanje tuge i ljutnje javlja se još u vrlo ranoj dobi djetetova života, između 4. i 6. mjeseca, a u 2. godini života javlja se djetetova potreba za brzim ispunjavanjem njegovih želja, a osjećaj razočaranja djetete osjeća i uči prepoznati zbog interakcija s okolinom (Gjurković i Knežević, 2021; Starc i sur., 2004). Iako se već dvogodišnjaci mogu osjećati razočarani, intenzitet razočaranja ovisan je o djetetovom temperamentu, dobi i prethodnim odnosima s okolinom kada se djetete osjećalo razočarani. Razočaranje djeteta mlađe dobi može izgledati kao ljutnja, dok razočaranje djetete starije predškolske dobi može pokazati kao tugu, bespomoćnost i povlačenje, a to sve ovisi o intenzitetu emocije koju djetete osjeća (Gjurković i Knežević, 2021).

6.2. Pogrešno ponašanje boli: Vučić osjeća krivnju

Slikovnica *Pogrešno ponašanje boli: Vučić osjeća krivnju*, kao što se vidi iz slike 2, je djelo koje govori o osjećaju krivnje koju djeca osjete kada dobiju kritiku za ponašanje koje nije u skladu s moralnim sustavom grupe odnosno društva. Krivnja često izrasta u sram, koji nastaje kao posljedica na istu situaciju poput krivnje, no njega djeca osjećaju na razini njihovog identiteta što može rezultirati time da se djetete odjeća pogrešnim ili nedovoljno dobrim. Razlika između ta dva osjećaja može se uočiti kod našeg osjećaja o tome može li se situacija promijeniti. Možemo li nešto promijeniti unatoč tome što smo učinili nešto loše odnosi se na krivnju. Mišljenje da smo loši zbog toga što smo učinili nešto loše te da se ništa ne može promijeniti odnosi se na

posramljenost (Gjurković i Knežević, 2020). Kroz priču o vuku koji osjeća krivnju djeca uče kako prepoznati i imenovati osjećaj krivnje, te što učiniti pri regulaciji toga istoga osjećaja.

Radnja slikovnice započinje u šumarku gdje se vuk igrao sa svojim prijateljima. Prilazi mu dabar s granama koje je sakupio i propozicijom da izgrade most preko potoka. Vuku se prijedlog jako svidio, te obojica odlaze do potoka. Kako bi se pripremili za izgradnju mosta sakupljali su grane i grančice u svojoj blizini i su ih pažljivo slagali preko potoka gradeći čvrst most. Dabar je predložio natjecanje u brzini i spretnosti prilikom prelaska mosta. Spazila ih je krtica, prišla i zamolila ako se ona može natjecati s njima. Zbog slaboga vida koji je karakterističan za krtice prelazila je hodajući polako i oprezno. Vuk je gledajući krticu postao nestrpljiv, te je odlučio pretrčati most dok je krtica još hodala po njemu kako bi svima pokazao svoju brzinu i spretnost. U pokušaju pretrčavanja zapeo je za krticu i ona je upala u vodu. Zečica koje se nalazila u blizini povikala je na vuka dok je na strani stajala mokra i povrijeđena krtica. Vuk se odmah osjećao loše i ispričao se. Sklonio se u stranu i zavukao u rupu. Dok je bio u rupi još uvijek je mogao čuti zečicu kako govori o njemu i o tome što je učinio. Govorila je to njegovoj mami, koja je bila zabrinuta i krenula ga je ispitivati. Kad su došli doma, tata je primijetio po njegovom držanju da se osjeća krivim. Te mu govori ono što mu pomaže u razumijevanju emocije koju osjeća:

„Vučiću moj, vidim da znaš da to što si napravio nije bilo u redu i vidim da se osjećaš krivim zbog toga. (...) Kada se osjećamo krivima, tada možemo razmisliti što smo u nekoj situaciji trebali učiniti drugačije. No budući da ne možemo vratiti vrijeme i ispraviti to što smo napravili, možemo se zapitati kako se sljedeći put možemo bolje ponašati” (Gjurković i Knežević, 2020).

Mali vuk je osjećao olakšanje i znao je što treba činiti nađe li se u sličnoj situaciji u budućnosti.

Osjećaj krivnje je uz osjećaje stida, neugode, zavisti i ponosa rezultat razvoja emocija samosvijesti, odnosno govorimo da su to emocije višeg reda, a one se razvijaju djetetovim pojmom o sebi (Starc i sur., 2004). Krivnja se javlja u 3. godini života kada dijete može razumjeti da netko kritizira njegovo ponašanje, što ono percipira kao opasnost od smanjenja njegove vlastite vrijednosti (Starc i sur., 2004; Gjurković i Knežević, 2020). Djeca svakodnevno upoznaju sebe te svijet kojega su dio, stoga

trebaju naučiti uz pomoć i uputu odraslih koja su ponašanja uredu, odnosno koja su sigurna i primjerena u nekoj situaciji, pa je važno da je reakcija okoline na njegovo ponašanje primjerena kako se dijete ne bi osjećalo lošim ili pogrešnim (Gjurković i Knežević, 2020).

6.3. Kritika boli: Majmunica se osjeća posramljeno

Slikovnica *Kritika boli: Majmunica se osjeća posramljeno*, kao što se vidi iz slike 3, djelo je u kojemu glavni lik majmunice doživljava situaciju zbog koje se osjeća posramljenom. Kroz ovu priču djeca će moći naučiti kako prepoznati i dati ime emociji srama u situacijama kada se osjećaju pogrešnim ili manje vrijednim, te će moći shodno tome olakšati osjećaj srama koji osjećaju (Gjurković i Knežević, 2021).

Radnja slikovnice započinje iznenađenjem za malu majmunicu, odlaskom u kino gdje će otići s mamom kako bi pogledala crtić koji je dugo čekala. U kinu majmunica susreće svoje prijatelje i postaje jako uzbuđena. Od uzbuđenja stalno zapitkuje mamu pitanja, zanima ju gdje će u kinu sjediti, gdje su joj sjeli prijatelji. Njezini prijatelji sjede mirno pored svojih roditelja, no majmunica se nikako ne može smiriti. Mama ju je pokušavala umiriti, no neuspješno te joj je glas postajao napetiji i lice joj se namrštilo. Potom ju je počela glasno koriti, a to su čuli ostali u kinu. Majmunica se uplašila maminih riječi i pobljedjela od srama. Loše se osjećala i nije htjela da njena majka tako ponaša prema njoj. Osjećala se loše i: „kao da s njom nešto nije u redu zato što ima toliko pitanja i zato što joj se katkad tako teško umiriti. Uostalom, svi su drugi bili mirni, samo ona nije” (Gjurković i Knežević, 2021). Majmunica se ispričala, a njezina majka je osjetila tugu koju je nanijela svojoj kćeri. Te joj je odgovorila:

„Majmunice, nisi ti zločesta. Bila si uzbuđena, znatiželjna i sve si htjela znati i vidjeti. Katkad zaboravim kako je to. I ponekad zaboravim koliko posramljivanje boli. Oprosti što sam te povrijedila. (...) Tada je važno da ti pomognem da se umiriš, opustiš i usredotočiš, umjesto da te uplašim i posramim zbog toga, pa da se onda poslije i ja i ti osjećamo loše” (Gjurković i Knežević, 2021).

Majmunica je osjetila majčino razumijevanje i osjećala se opuštenije, a film je gledala pozorno i mirno prateći ga.

Sram je također jedna od emocija višeg reda koje se javljaju kao posljedica djetetova razvoja pojma o sebi (Starc i sur., 2004). Sram se javlja nešto ranije, u dobi između 18. mjeseca i druge godine, a dijete ga osjeća kada doživi da ga odrasla osoba kritizira pripisujući negativne osobine njegovom biću, nazivajući ga neposlušnim, zločestim nevrjednim pažnje i slično (Starc i sur., 2004; Gjurković i Knežević, 2021). Djeca reguliraju svoja ponašanja prema kritikama odraslih pa je pritom važno za dijete da čuje kritike koje se odnose na njegovo ponašanje, a ne na njega samoga (Gjurković i Knežević, 2021).

6.4. *Ruganje i odbacivanje bole: Magarac se osjeća poniženo*

Slikovnica *Ruganje i odbacivanje bole: Magarac se osjeća poniženo*, kao što se vidi iz slike 4, je priča o magarcu koji se zbog loših riječi svojih vršnjaka osjećao poniženo. Kroz ovu priču djeca mogu naučiti prepoznati, dati ime emociji poniženja i kako se nositi u tim situacijama kako bi ih okrenuli nabolje, zauzeti se za sebe, olakšati si osjećaj poniženja i izgraditi si osjećaj samopoštovanja. Jer je poniženje emocija koja se javlja kao reakcija na ponašanje drugih osoba u našoj okolini koje se namjerno loše odnose prema nama, rugaju se i vrijeđaju. Istraživanja pokazuju da se osjećaj poniženja najintenzivnije aktivira u mozgu, stoga poniženje zaista snažno loše djeluje na osobu pa se i sjećanja na taj trenutak mnogo teže zaboravljaju (Gjurković i Knežević, 2020). Radnja slikovnice započinje odlaskom magarca na livadu kako bi doručkovao. Primijetio je ostale životinje na travnjaku kako preskaču uže te se htio pridružiti. Kad im je prišao, koza mu je počela dobacivati ruže riječi. Bik i mačka koji su s kozom preskakali uže nisu ništa učinili jer im je bilo lijepo igrati se s kozom. Tužan se magarac udaljio što je vidjela stara kokoš te mu je prišla pomoći. Rekla mu je: „izgleda da se nešto ružno dogodilo. Kada si prišao svojim prijateljima, oni su ti se počeli rugati. Kada nam se netko ruga i govori nam ružne riječi, to jako boli. Tada se osjećamo poniženo, odbačeno, kao da smo nekako pogrešni (...) Kada netko govori ružne riječi,

to često znači da je taj netko nekad i sam čuo takve ili slične riječi i osjećao se poniženo” (Gjurković i Knežević, 2020). Magarac je slušao staru kokoš i razumio je ali se još uvijek osjećao loše. Kokoš ga je hrabrila kako bi otišao kozi da joj kaže da ga je uvrijedila. Nakon lijepih riječi ohrabrenja magarac se razvedrio i pošao ka svojim vršnjacima. Prišao je kozi koja je još uvijek bila gruba. Bik je kozu prisjetio situacije kada se i ona osjećala posramljenom, što ju je sjetilo ružnoga osjećaja poniženja. Bilo joj je žao, pa se ispričala magarcu.

Emocije samovrednovanja razvijaju se kao posljedica razvoja pojma o sebi, u 3. godini života, a u 4. godini djeca se počinju međusobno uspoređivati, kada su ljuti ili se osjećaju ugroženo vrijeđati i rugati se iako znaju da takvo ponašanje nije prihvatljivo (Starc i sur., 2004). U toj dobi djeca grade samopouzdanje, koje je jako krhko i može se povrijediti uslijed ružnih riječi vršnjaka i odraslih. Djeca s pozitivnom slikom o sebi uvjedu su sposobni percipirati kao laž, ali mogu osjećati ljutnju kao reakciju na tuđe ponašanje koje nije u redu i za koje smatraju da je nepravedno. Da bi se dijete moglo samo zaštititi od poniženja najvažnije je da mu omogućimo razvoj pozitivne slike o sebi i psihičku otpornost, koja se razvija u okolini gdje dijete zna da se ponižavanje ne tolerira, gdje se na njega neće morati priviknuti i prihvatiti ga kao normalan dio komunikacije (Gjurković i Knežević, 2020).

6.5. *Psića je strah odlaska doktoru*

Slikovnica *Psića je strah odlaska doktoru*, kao što se vidi iz slike 5, priča je o psu koji se boji nepoznatih situacija čak iako zna da će roditelj cijelo vrijeme biti s njim. Čitajući ovu slikovnicu djeca će moći prepoznati situacije poput ove zbog koje osjećaju strah i prepoznati kako je strah iracionalan te regulirati si emocije u tim situacijama. Strah je normalan dio razvoja svakoga djeteta a javlja se kada dijete osjeti da bi neka situacija mogla biti opasna i ugrožavajuća (Gjurković i Knežević, 2016).

Radnja slikovnice započinje u trenutku kada se psić igra s prijateljima i više ne može glasno lajati kao inače te ga grlo boli. Njegova se majka zabrine za njega te mu govori kako će trebati otići kod doktora, odnosno veterinara. Psiću se svidjela ideja da će mu netko pomoći, ali nije htio otići doktoru jer nije bio siguran što se tamo može dogoditi. Kad su trebali krenuti psić je od straha počeo plakati. Njegova majka se sjetila kako je psiću nelagodno otići negdje prvi put, te mu je sve lijepo i detaljno objasnila. Kad su stigli u ordinaciju tamo je bilo druge uplašene djece. Kornjačica koja je izašla iz ordinacije i zaključila kako se ništa strašno nije dogodilo. Nakon brzog pregleda psić se začudio kako je bilo brzo i bezbolno. Psić je potom dobio nagradu koju je mama obećala.

Strah od odvajanja i nepoznatih ljudi i situacija javlja se razvojem privrženosti koji se počinje razvijati u 8. mjesecu života kada djeca na takve situacije reagiraju uznemiravanjem i plakanjem, a ta ponašanja samostalno počinju regulirati do 18. mjeseca života samostalnim ljuljanjem, korištenjem prijelaznog objekta (duda ili igračka) (Starc i sur., 2004). U drugoj godini života djeca mogu postati inatljiva i prkosna te ne prihvaćati zahtjeve okoline, što se mijenja u trećoj godini života kada dijete može internalizirati i kontrolirati svoje ponašanje na smiren i tih način (isto). Djeci ponekad najava odlaska doktoru ne stvara nelagodu, ali dijete može osjetiti strah i zabrinutost svoga roditelja što mu signalizira kako bi se ono samo trebalo osjećati u toj situaciji (Gjurković i Knežević, 2016). Stoga je djetetu potrebna podrška roditelja kako bi se ono samo osjećalo ugodno u njemu nepoznatoj situaciji, te prijevremena priprema djeteta na način koji će djetetu pomoći da razumije tu nepoznatu situaciju (isto).

6.6. *Medvjedića je strah ostati u vrtiću*

Slikovnica *Medvjedića je strah ostati u vrtiću*, kao što se vidi iz slike 6, je priča o medvjedu kojega je strah i osjeća anksioznost zbog toga što će prvi puta trebati ostati negdje sam odvojen od svojih roditelja. Nakon pročitane slikovnice djeca će moći prepoznati strah koji se javlja u situacijama kada se trebaju odvojiti od svojih roditelja. Strah od odvajanja od roditelja također je normalan dio u emocionalnom razvoju

djeteta, no to može prerasti u separacijsku anksioznost, što zna predstavljati problem u situacijama kada se dijete treba odvojiti od svojih roditelja (Gjurković i Knežević, 2021).

Radnja slikovnice započinje buđenjem maloga medvjeda, kada mu mama objašnjava da će danas otići u vrtić. Na što se mali medvjed iznenadio i pobunio, govoreći mami kako bi mu bilo draže ako ostane doma. Kad su stigli pred vrtić medo se uplašio i počeo plakati. Prisjetila ga je onoga što mu je tata rekao: „kad upoznaš nove prijatelje, tete i igračke, više te neće biti strah. Ja ću doći po tebe nakon što pojedesh svoju užinu” (Gjurković i Knežević, 2021). Kada ga je odgojiteljica došla pozdraviti, medvjed se sakrio. Odgojiteljica ga je tihim i nježnim glasom pozivala u skupinu, govoreći mu o igračkama, drugoj djeci i svemu što oni rade svaki dan. Medvjedu se svidjelo kada je saznao da će s ostalim vršnjacima igrati svoju najdražu igru. Roditelji su došli po medvjedića na vrijeme kako su i obećali, a on je bio sretan što ih vidi.

Prema Starc i suradnicima (2004) razvoj privrženosti je najvažniji oblik socio-emocionalnog razvoja djeteta, kojim se stvara čvrsta emocionalna veza između djeteta i majke. Poznato je da razvoj privrženosti nastaje zbog djetetovih bioloških potreba koje se vežu za fizički kontakt s odraslom osobom, a te potrebe koje se zadovoljavaju grljenjem, maženjem, sisanjem i dodirom direktno su vezane sa sazrijevanjem živčanih struktura mozga, posebno onih dijelova koje upravljaju emocijama (Starc i sur., 2004). Strah od odvajanja od roditelja javlja se između 8. i 11. mjeseca djetetova života te je u toj dobi normalan stadij socio-emocionalnog razvoja djeteta (Gjurković i Knežević, 2021). Nakon 18. mjeseca djetetova života razvitkom unutarnjeg govora dijete počinje razumijevati značenje privremenog odvajanja od roditelja, te djeca s navršenom 3. godinom mogu postepeno bez negodovanja podnijeti biti privremeno odvojena od roditelja ili skrbnika (Vasta i sur., 1998, prema Starc i sur., 2004). Važno je za dijete da osjeća podršku okoline kako bi se naučilo nositi sa svojim strahovima, te kako strah od odvajanja od roditelja odnosno separacijska anksioznost ne bi prerasla u intenzivnije tjeskobe i napete situacije (Gjurković i Knežević, 2021).

7. JEZIČNI I VIZUALNI SLOJEVI SLIKOVNICA KAO CJELINE PRENOŠENJA PORUKA

7.1. Književni tekst

„Primjeren tekst jezično je ispravan i čist, jednostavan, protkan literarnim vrijednostima. Prilagođen je djetetovoj sposobnosti razumijevanja, zanimljiv i smislen, pisan jasnim, pravilnim jezikom te odiše duhovitošću i maštovitošću” (Šišnović, 2011: 9).

Pravopisno i gramatički točan tekst je također važan i za pravilan govorni razvoj djeteta. Kako bi se govorno-jezični razvoj djeteta razvio i napredovao tekst ne bi trebao biti prelagan djetetu odnosno podcjenjivati njegove mogućnosti, niti biti pretežak za shvaćanje nego već malo iznad njihove razine razvoja (Arnold i sur., 1997, prema Martinović i Stričević, 2011). Trebao bi biti krojen bogatim rječnikom kako bi slijedno tome širio djetetov rječnik, a to bi na kraju rezultiralo sistematiziranjem, organiziranjem, povezivanjem i stavljanjem u odnose njegova iskustva, čime bi ona dobila značenje (Furlan, 1963, prema Martinović i Stričević, 2011).

Kod izbora slikovnice biramo književni tekst, stoga je važna je procjena: odgovara li tekst čitateljskim sposobnostima djeteta koje će slušati, hoće li ono razumjeti glavnu poruku teksta, je li tema odabranoga teksta usklađena s djetetovim potrebama, hoće li likovi slikovnice biti dovoljno upečatljivi i efektni za čitatelja te mu tako omogućiti uživljavanje u djelo (Klak Mršić i sur., 2021).

Tekst slikovnice u odnosu na djetetovu dob se također razlikuje. U najranijoj dobi, za djecu do druge godine života primjerenije su slikovnice s manjom količinom teksta, u stihovima i rimama koje su zvučne djeci i sa zadovoljstvom ih slušaju. Djeca do četvrte i pete godine više vole detaljnije i duže tekstove, sa zanimljivim zapletima i događajima koji su bliski njihovim iskustvima. Šestogodišnjaci i starija djeca zanimaju

se za složene priče koje govore o nepoznatim krajevima, ljudima i prirodi, ali također ih zanimaju bajke i basne⁹.

Tatjana Gjurković i Tea Knežević svoje slikovnice pisale su s ciljem da izraze emocije kroz radnju koja je djeci zanimljiva. Sve njihove slikovnice karakterizira jasnoća vokabulara, stoga su razumljive djeci od druge godine te starijima, priče su kratke i jednostavne radnje, a likovi su životinje¹⁰.

U svim analiziranim slikovnicama glavni se lik spominje u samom naslovu. Uz spomenuti lik u naslovu se naznačuje problem kojim se bavi slikovnica. Osim glavnoga lika (kornjača, vuk, majmunica, magarac, pas, i medvjed) u radnji sporedni likovi su njihovi roditelji, bake i djedovi i prijatelji. Prijatelje predstavljaju ostale životinje (dabar, krtica, zec, tigar, slon, koza, bik, mačka, itd.). Radnja se u svim slikovnicama zbiva u šumi, a vrijeme radnje predstavlja njihov svakodnevni život. Radnja slikovnica je jednostavna, i prati realne događaje koji nalikuju na život prosječnog djeteta. Stoga su slikovnice djeci zanimljive jer prikazuju događaje bliske njihovim iskustvima. Također, radnja svih slikovnica prati klasičnu podjelu (uvod, zaplet, vrhunac, rasplet i kraj). Likovi su također bliski djeci, jer su to obitelj i prijatelji, a oni su najveći dio stvarnosti svakoga djeteta.

Djeca vole životinje, pridaju im velik subjektivan značaj, jer imaju važnu poziciju u njihovom ohrabivanju i motiviranju, te su važni kod stvaranja njihove slike o svijetu (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Odnos sa životinjama kod djece razvija samostalnost, odgovornost, samodisciplinu, kod djece se razvija veća suosjećajnost i samopoštovanje (Sever i sur., 2017). Izbor životinja kao likova u slikovnicama pogodan je zbog toga što će djeca zbog značaja kojega im pridaju osjećati blizinu prema njima, suosjećati te tako jače doživjeti radnju i problem.

⁹ Stričević, B. (2010). *Rastimo zajedno; program radionica za roditelje najmlađe djece*. Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb. Pribavljeno 24.03.2022., sa <https://www.djecji-vrtic-osmijeh.hr/documents/Citajmo-djeci-od-najranije-dobi.pdf>

¹⁰ Psihologinje Gjurković i Knežević: *Kroz slikovnice učimo djecu i roditelje osvijestiti emocije*. Evenio. Pribavljeno 25.03.2022., sa <https://evenio.hr/psihologinje-gjurkovic-knezevic-slikovnice-ucimo-djecu-roditelje-osvijestiti-emocije/>

Osim toga, poznato je da djeca sve manje poznaju životinje, njihove nazive, i karakteristike (Sever i sur., 2017). Pa možemo reći kako čitanje ovih slikovnica može pomoći i kod upoznavanja životinja.

Raspon korištenih riječi u slikovnicama je širok. Mogu se primijetiti sve vrste riječi. Korištene riječi nisu preteške za razumijevanje, ali ipak možda mogu postati nove u dječjim vokabularima. Sve imenice prate pridjevi koji rečenicu upotpunjuju, proširuju te daju još jednu informaciju koja radnju čini zanimljivijom i oblikovanijom. Korišteni glagoli su različiti, i prate radnju. Svaka situacija i emocija je objašnjena, te tako djeca uče osjećaju ili emociji pridodati odgovarajući naziv. Što dalje pomaže kod organiziranja i prepoznavanja njihova iskustva, odnosno prepoznavanja emocija kada ih osjete. Cijela radnja zasnovana je na dijalogu među likovima. Iz dijaloga se sve doznaje, i saznajemo temeljni problem kojim se slikovnica bavi. Glavni lik koji je prikazan kao dijete, razgovara s drugim likom, drugim djetetom, roditeljima, ili bakom. Osim što prožima cijelu slikovnicu, u dijalogu saznajemo emociju koju glavni lik osjeća. Shodno tome, glavni lik ju opisuje svome sugovorniku, traži ili dobiva savjet i pomoć kojima rješava problem slikovnice.

7.2. Ilustracija

Riječ ilustracija izvedenica je latinske riječi *ilutris* (osvijetljen, sjajan, jasan, bistar, odličan, znamenit...). Slijedno tome možemo reći kako ona osvjetljava tekst kojega prati, čini ga jasnim i bistrim, on čak postaje odličan (Hlevnjak, 2000).

Slikovnica sadrži ilustracije koje su informativno oblikovane za tekst u slikovnici, i one se uvijek sastoje od dijelova koje sadrže informacije koje nisu sadržane u tekstu. Stoga možemo zaključiti kako je slika, odnosno ilustracija dominantnija u odnosu na tekst (Batinić i Majhut, 2001, prema Martinović i Stričević, 2011).

Ilustracije bi trebale biti jednostavne, razumljive i nestereotipne. Mlađoj djeci su primjerenije one s manjim brojem detalja iz razloga što ne skreću pozornost i ne stvaraju pogrešnu sliku o pojmovima kojih se slikovnica sastoji. Starijoj djeci prilagođene su bogatije i složenije slikovnice, a nedovršene ilustracije djetetu će

stvoriti mogućnost da samostalno stvara sliku o sadržaju i likovima koji čine slikovnicu. Prvi sadržaji trebali bi biti obrazovni, a pri njihovoj prezentaciji važno je voditi se osnovnim pedagoškim načelom te polaziti od poznatog prema nepoznatome (Kos-Paliska, 1997, prema Šišnović, 2011).

Ilustracije slikovnica su „jezik” koji djeca ne moraju učiti, dok se sustav sporazumijevanja riječima, i čitanje teksta uče vremenom (Crnković i Težak, 2002, prema Verdonik, 2016). Slikovnica govori kroz sliku, pripovijeda priču te ju često proširuje, a uz sve to daje djetetu prostora za zamišljanje (Balić-Šimrak, 2012; Verdonik, 2016).

Svaki ilustrator slikovnica ima svoj individualni stil kojega je otkrio ili razvio vremenom. Stilovi ilustracija u slikovnicama mogu se podijeliti na sljedeće: apstraktni stil koji karakterizira jednostavnost i sažetost, a likovni elementi poput boje, koncepta i forme se jasno ističu, stripovski stil odnosi se na stil koji, kako sam naziv kaže, podsjeća na stripove, ekspresionistički stil karakterizira boja koja naglašava emociju te su potezi u manirističkom stilu, impresionistički stil prepoznamo po tome što je svaki prizor odnosno ilustracija naslikana s naglašenim svjetlosnim efektom, folklorni stil povezuje ilustraciju (način izrade i tehnika) s tradicijom i kulturom, naivni stil nalikuje na dječji crtež i karakterizira ga dvodimenzionalnost ilustracije, realistički stil karakteriziraju vrlo realne i uredne ilustracije dok je nadrealistički stil karakterističan po nadrealnim i imaginarnim prizorima, i romantičarski stil koji je karakterističan po tome što po raskošnom ukrašavanju i mnogim detaljima i ilustraciji nalikuje ilustracijama davnih slikovnica (Balić-Šimrak, 2012, prema Brcko, 2018).

Svaki autor ilustracija za slikovnice ima svoj poseban stil, te se svi oni razlikuju prema tehnikama izvedbe, izboru materijala, načinu komponiranja itd. No važno je pri izboru slikovnica znati razlikovati ono što je možda nama dopadljivo od istinski umjetnički kvalitetnih i lijepih ilustracija u slikovnicama. Ilustracije trebaju odgovarati estetskim kriterijima kako bi dijete odrastalo u okruženju koje razvija njegov osjećaj za estetiku i likovni ukus (Balić-Šimrak i Narančić Kovačić 2012).

Ilustratorica Jelena Brezovec, ilustrirala je sve slikovnice autorica Tatjane Gjurković i Tee Knežević. Ilustratorica je sve slikovnice ilustrirala digitalnom ilustracijom. Likovi

i okolina u kojoj su oni smješteni u slikovnicama je prikazana plošno, te su ilustracije posebno stilizirane pa stoga životinje i okolina ne izgledaju realno. No ilustracije su jako dobro izvedene pa se može reći kako je nemoguće ne prepoznati lik odnosno životinju koja se prikazuje. Likovi životinja su prikazani tako što imaju ljudske osobine, stoga hodaju na dvije noge, nose odjeću, ponašaju se kao ljudi i emocije su prikazane kao što je svojstveno ljudima. Na njihovim likovima sve su emocije jako dobro prikazane i vidljive, stoga su djeca u mogućnosti lako ih prepoznati. Gledajući ilustraciju moguće je vidjeti razliku u dobi likova jer su prikazani stereotipno. Glavni likovi prikazani su primjerenim detaljima te tako nalikuju djeci, dok su roditelji i bake i djedovi prikazani detaljima koji sugeriraju promatračima da se zbilja radi o starijim likovima.

Ilustratorica se koristi različitim i zanimljivim oblicima, bojama i detaljima. Sve se na ilustraciji sastoji od različitih oblika, od likova životinja, njihove okoline u kojoj se nalaze, predmeta koji su prikazani na ilustraciji, detalja na njihovoj odjeći, detalja na samim predmetima i prirodi koja je oslikana. Ilustracije točno prate radnju slikovnice, pa se mjesta u kojima su smješteni likovi poklapaju s radnjom. Slikovnice prikazuju da se radnja događa na zatvorenim mjestima (kuća odnosno prostorije u kući, liječnička ordinacija) i vanjskim prostorima (ulica ili puteljak, vrt dječjeg vrtića, prostor ispred kuće, livada itd.). Neki su likovi prikazani tako što žive u karakterističnim staništima ili mjestima. Stoga je pas prikazan kako živi u psećoj kućici, kornjača ispod zemlje, a vrijeme provodi u vodi itd.

Ilustratorica koristi sve boje, a one su vedre, jarke i realne. Na svakoj ilustraciji moguće je uočiti velik broj korištenih boja. Svi likovi i oblici posebno su obojani i oštro su odijeljeni, no dijelove ilustracije ilustratorica ne dijeli linijom. Ilustracije u većini slučajeva sadrže informacije koje se ne nalaze u tekstu, što djeci daje prostora za daljnje razmišljanje i razvoj mašte. Osim glavnih likova također se nerijetko pojavljuju sporedni likovi koji jesu spomenuti u radnji slikovnice, ali i oni koji se ne spominju. Likovi koji su pored glavnoga lika prikazani u ilustracijama, grupirani su prema vrstama životinja. Slijedno tome, sporedni likovi u slikovnici u kojoj je magarac glavni lik su ostale domaće životinje poput koze, bika, mačke, kokoši i svinje. Dok u slikovnici u kojoj je glavni lik medvjed, ostali prikazani likovi su karakteristične

životinje koje obitavaju u šumi poput vjeverice, ježa, zeca, vuka i rakuna. U slikovnici u kojoj je majmun glavni lik kao sporedne likove ilustratorica je prikazala ostale karakteristične životinje tropske faune poput tigra, slona, pauna, i zebre.

8. ZAKLJUČAK

Slikovnicu kao posebnu vrstu djela dječje književnosti karakteriziraju njene kvalitete odnosno karakteristike. Slikovnica svoje značenje uspostavlja isprepletanjem svojih prepoznatljivih i glavnih razina – likovne razine i tekstualne razine. Književni tekst koji treba biti ispravan, gramatički točan i prije svega djetetu zanimljiv, razina je koja je pomno stvarana suradnjom autora teksta koji može biti književnik, pjesnik, u ovome slučaju terapeut, ili znanstvenik i njegovih suradnika. Tekstualna razina ima jak utjecaj na dijete, slušajući odraslu osobu dijete se zabavlja, sluša tekst koji mu je nov i nepoznat, razvija svoje jezične i govorne vještine, razvija spoznaju. Ilustracija, za koju mnogi kažu da je inferiornija u odnosu na tekst slikovnice, blago je koje se skriva među koricama. Dijete iz nje uči ono što je odmah vidljivo i može se brzo naučiti, ali i ono što je sakriveno i uči se postepeno. Ona zabavlja dijete, služi kao izvor novih informacija, utječe na njegovo razmišljanje, potiče ga da upoznaje novo, da razmišlja, da mašta, razvija njegov ukus za lijepo, i potiče razvoj likovnih sposobnosti. Slikovnica se razvijala kroz povijest, stvarana je u mnogim oblicima, prema mnogim potrebama i željama djece, i trendovima prošlih razdoblja, ali i vremena danas.

Problemske slikovnice novija su vrsta slikovnica koje su nastale kao i sve, uslijed prepoznatih potreba čitateljske publike. Kao što je sad već znano, one obrađuju teme iz svakodnevnog života djeteta u kojima se često javljaju problemi svojstveni djeci našega društva. Emocije djece rane i predškolske dobi i njihov socio-emocionalni razvoj katkad može stvarati probleme u svakodnevnim životima djece. Na te probleme djeca često nailaze, stoga se razvio poseban oblik problemskih slikovnica kojima su tema dječje emocije i dječji socio-emocionalni razvoj.

Problemske slikovnice Tatjane Gjurković i Tee Knežević odabrane su i analizirane jer su jako dobar primjer kvalitetnih problemskih slikovnica koje se bave emocijama djece rane i predškolske dobi. Slikovnice su primjerene uzrastu djece od druge godine života pa i starijoj djeci. Problemi koje problemske slikovnice obrađuju doista su svakodnevni i svako dijete će ih najvjerojatnije doživjeti. Način na koji će ih doživjeti, situacija u kojoj će se naći i kojim će intenzitetom osjetiti emociju sigurno će se

razlikovati kod svakoga djeteta. Djeca će uz slikovnice moći uživati, pritom svjesno ili podsvjesno pronalaziti rješenja svojih problema. Slikovnice Tatjane Gjurković i Tee Knežević primjereno obrađuju problem koji je oblikovan i predstavljen na djeci blizak i susretljiv način, te djetetu slušatelju pruža lagano, jasno i lako dokučivo rješenje.

9. LITERATURA

1. Badurina Tomić, A. (2019). *Uloga problemske slikovnice u razvojnoj biblioterapiji* (Master's thesis). Retrieved from. Pribavljeno: 10.03.2022., sa <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:655455>
2. Balić-Šimrak, A. i Narančić Kovač, S. (2011). *Likovni aspekti ilustracije u dječjim knjigama i slikovnicama. Dijete, vrtić, obitelj*, 17 (66), 10-12. Pribavljeno 24.03.2022., sa <https://hrcak.srce.hr/124188>
3. Batnić, Š. i Majhut, B. (2000). Počeci slikovnice u Hrvatskoj. U R. Javor (ur.), *Kakva je to knjiga slikovnica* (str. 23-38). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
4. Boban Lipić, A., Jambrović Čugura, I. i Kolega, M. (2020). *Psihologija: udžbenik psihologije u drugom i trećem razredu gimnazija*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Brcko, K. (2018). *Estetska vrijednost slikovnice (Završni rad)*. Pribavljeno 10.03.2022., sa <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:567400>
1. Budak, V. i Cvijanović, T. (2015). *Tematske priče i slikovnice za djecu u treningu socijalnih vještina. Dijete, vrtić, obitelj*, 20 (77/78), 34-36. Pribavljeno 05.03.2022., sa <https://hrcak.srce.hr/169966>
2. Colman, A. M. (2015). *Oxford Dictionary of Psychology*. Ujedinjeno kraljevstvo: Oxford University Press.
3. Čačko, P. (2000). Slikovnica, njezina definicija i funkcije. U R. Javor (ur.), *Kakva je knjiga slikovnica* (str. 12-16). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
4. Čičko, H. (2000). Dva stoljeća slikovnice. U R. Javor (ur.), *Kakva je knjiga slikovnica* (str. 17-19). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
5. Hlevnjak, B. (2000). Kakva je to knjiga slikovnica? U R. Javor (ur.) *Kakva je knjiga slikovnica* (str. 7-11). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
6. Habazin, I. (2021). *Krivnja i oprost. Nastavnička revija*, 2 (1), 68-75. Pribavljeno 21.03.2022., sa <https://hrcak.srce.hr/271490>
7. Hercigonja, N. (2020). *Problemske slikovnice nekad i sad (Završni rad)*. Pribavljeno 05.03.2022. sa <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:141039>

8. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež. (2006). *Čitajmo im od najranije dobi: preporučeni popis slikovnica s anotacijama*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
9. Klak Mršić, I., Krpan, K. i Pisačić, J. (2021). *Uloga biblioterapije u narodnoj knjižnici*. Kroatologija, 12 (2.-3.), 131-140. Pribavljeno 24.03.2022., sa <https://hrcak.srce.hr/266364>
10. Kokolari, M. (2017). *Hrvatska slikovnica do 1945. Studia lexicographica*, 11 (21), 151-156. Pribavljeno 09.03.2022., sa <https://hrcak.srce.hr/200168>
11. Lakatoš, M. i Vejmelka, L. (2018). *Značaj životinja za djecu: implikacije za pomagačke profesije. Ljetopis socijalnog rada*, 25 (1), 101-130. Pribavljeno 25.03.2022., sa <https://doi.org/10.3935/ljsr.v25i1.197>
12. Majhut, B. (2013). *Počeci hrvatske slikovnice. Dijete, vrtić, obitelj*, 19 (71), 20-22. Pribavljeno 07.03.2022., sa <https://hrcak.srce.hr/145409>
13. Majhut, B. (2020). *Prva slikovnica na hrvatskom jeziku. Libri et liberi*, 9 (1), 93-148. Pribavljeno 07.03.2022., sa <https://hrcak.srce.hr/246791>
14. Majhut, B., & Zalar, D. (2012). *Slikovnica (enciklopedijska natuknica)*. U V. Višković (ur.) *Hrvatska književna enciklopedija. Sv. 4*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža
15. Martinović, I. i Stričević, I. (2011). *Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu. Libellarium*, 4 (1), 39-63. Pribavljeno 02.03.2022., sa s <https://hrcak.srce.hr/92392> 03.03.2022
16. Mikuletič, N. (2010). *Biblioterapija u školskoj knjižnici ili razgovor o knjizi. Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 53 (2), 133-140. Pribavljeno 04.03.2022., sa <https://hrcak.srce.hr/80992>
17. Pećarina, L. (2020). *Suvremena hrvatska problemska slikovnica* (Diplomski rad). Pribavljeno 11.03.2022., sa <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:189:291698>
18. Priručnik za stručno usavršavanje odgajatelja (1999). *Temperament male djece. Dijete, vrtić, obitelj*, 5 (18-19), 10-12. Pribavljeno 13.02.2022., sa <https://hrcak.srce.hr/183801>
19. Rezić, L. (2006). *Emocionalni razvoj djeteta – Kako pomoći djetetu da se snađe s onim što se događa u njemu i oko njega? Dijete, vrtić, obitelj*, 12 (45), 7-9. Pribavljeno 13.03.2022., sa <https://hrcak.srce.hr/177722>

20. Sever, I., Vranić, M., Bošnjak, K., Čačić, I., Protulipac, M. i Klepac, M. (2017). *Poznavanje domaćih životinja kod učenika nižih razreda osnovnih škola grada Zagreba. Agronomski glasnik*, 79 (1-2), 25-40. Pribavljeno: 25.03.2022., sa <https://doi.org/10.33128/ag.79.1-2.3>
21. Sever, I. i Mravunac, D. (2011). *Strah, supsidijarnost i sudjelovanje. Bogoslovska smotra*, 81 (4), 965-987. Pribavljeno 17.03.2022., sa <https://hrcak.srce.hr/76047>
22. Starc, B., Čudina Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004) *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi: Priručnik za odgojitelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
23. Strongman, K. T. (2003) *The Psychology of Emotion*. New York: J. Wiley & Sons.
24. Šimunović, D. (2001). *Pričom do emocionalne stabilnosti. Dijete, vrtić, obitelj*, 7 (25), 9-14. Pribavljeno 04.03.2022., sa <https://hrcak.srce.hr/181974>
25. Šišnović, I. (2011). *Odgojno-obrazovna vrijednost slikovnice. Dijete, vrtić, obitelj*, 17 (66), 8-9. Pribavljeno 05.03.2022., sa <https://hrcak.srce.hr/124183>
26. Verdonik, M. (2016). *Slikovnica-prva knjiga djeteta*. Nastavni materijal. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet.
27. Verdonik, M. (2018). *Berislav Majhut i Štefka Batinić: Hrvatska slikovnica do 1945. Odgojno-obrazovne teme*, 1 (1-2), 183-185. Pribavljeno 10.03.2022., sa <https://hrcak.srce.hr/211098>
28. Vitez, I. (2000). Suodnos teksta i slike u knjizi za djecu. U R. Javor (ur.), *Kakva je o knjiga slikovnica* (str. 20-22). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
29. Vranjican, D., Prijatelj, K. i Kuculo, I. (2019). *Čimbenici koji utječu na pozitivan socio-emocionalni razvoj djece. Napredak*, 160 (3-4), 319-338. Pribavljeno 12.03.2022., sa <https://hrcak.srce.hr/231177>

IZVORI:

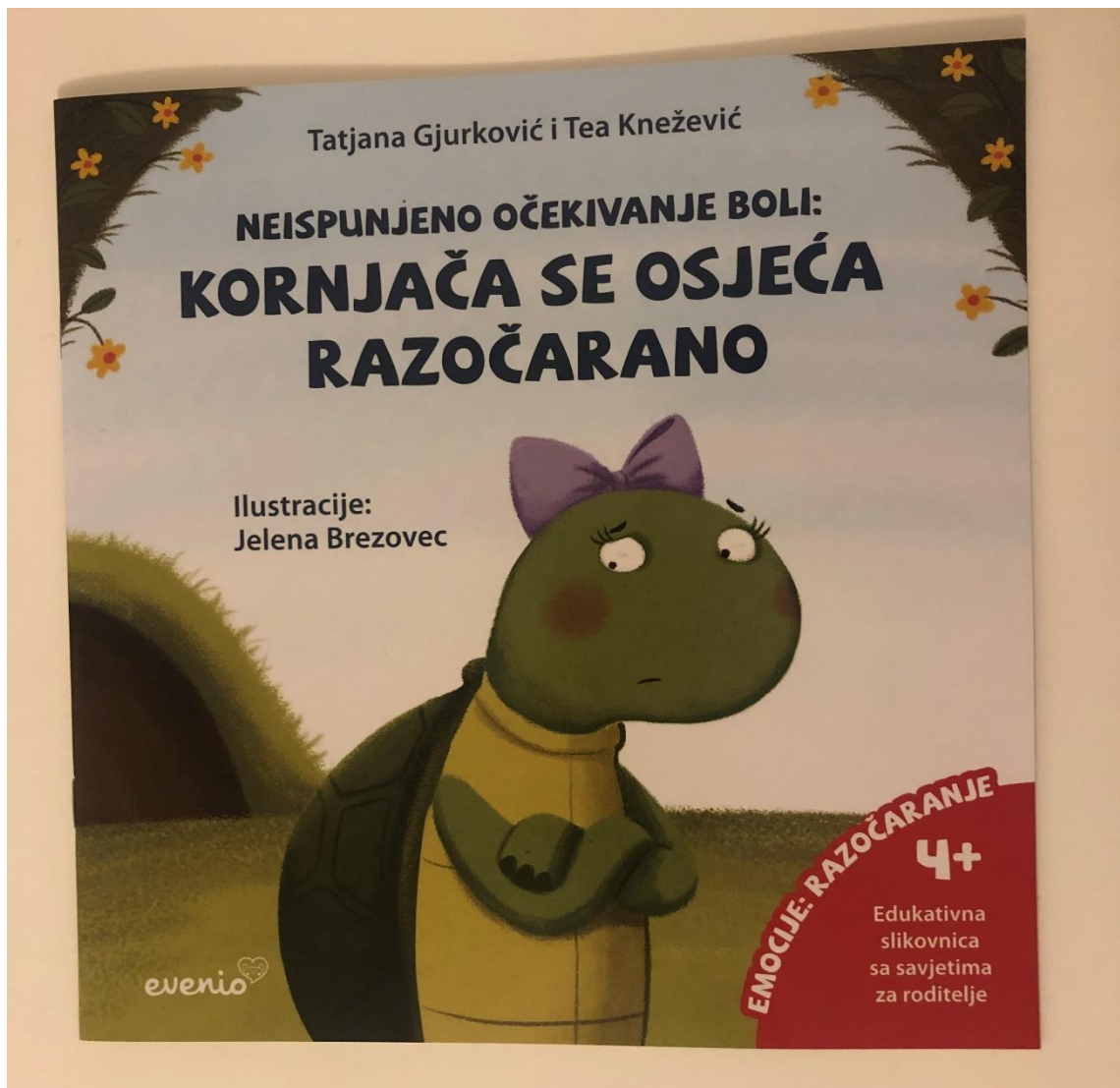
1. Gjurković, T., Knežević, T. (2021). *Kritika boli: Majmunica se osjeća posramljeno*. Varaždin: Evenio.
2. Gjurković, T., Knežević, T. (2021). *Medvjedića je strah ostati u vrtiću*. Varaždin: Evenio.
3. Gjurković, T., Knežević, T. (2021). *Neispunjeno očekivanje boli: Kornjača se osjeća razočarano*. Varaždin: Evenio.
4. Gjurković, T., Knežević, T. (2021). *Pogrešno očekivanje boli: Vučić osjeća krivnju*. Varaždin: Evenio.
5. Gjurković, T., Knežević, T. (2016). *Psića je strah odlaska doktoru*. Varaždin: Evenio.
6. Gjurković, T., Knežević, T. (2021). *Ruganje i odbacivanje bole: Magarac se osjeća poniženo*. Varaždin: Evenio.

10. PRILOZI

Slika 1: Slikovnica *Neispunjeno očekivanje boli: kornjača se osjeća razočarano*

Izvor: Gjurković, T., Knežević, T. (2021). *Neispunjeno očekivanje boli: Kornjača se osjeća razočarano*.

Varaždin: Evenio.

Slika 2: Slikovnica *Pogrešno ponašanje boli: vučić osjeća krivnju*

Izvor: Gjurković, T., Knežević, T. (2021). *Pogrešno očekivanje boli: Vučić osjeća krivnju*. Varaždin: Evenio.

Slika 3: Slikovnica *Kritika boli: Majmunica se osjeća posramljeno*

Izvor: Gjurković, T., Knežević, T. (2021). *Kritika boli: Majmunica se osjeća posramljeno*. Varaždin: Evenio.

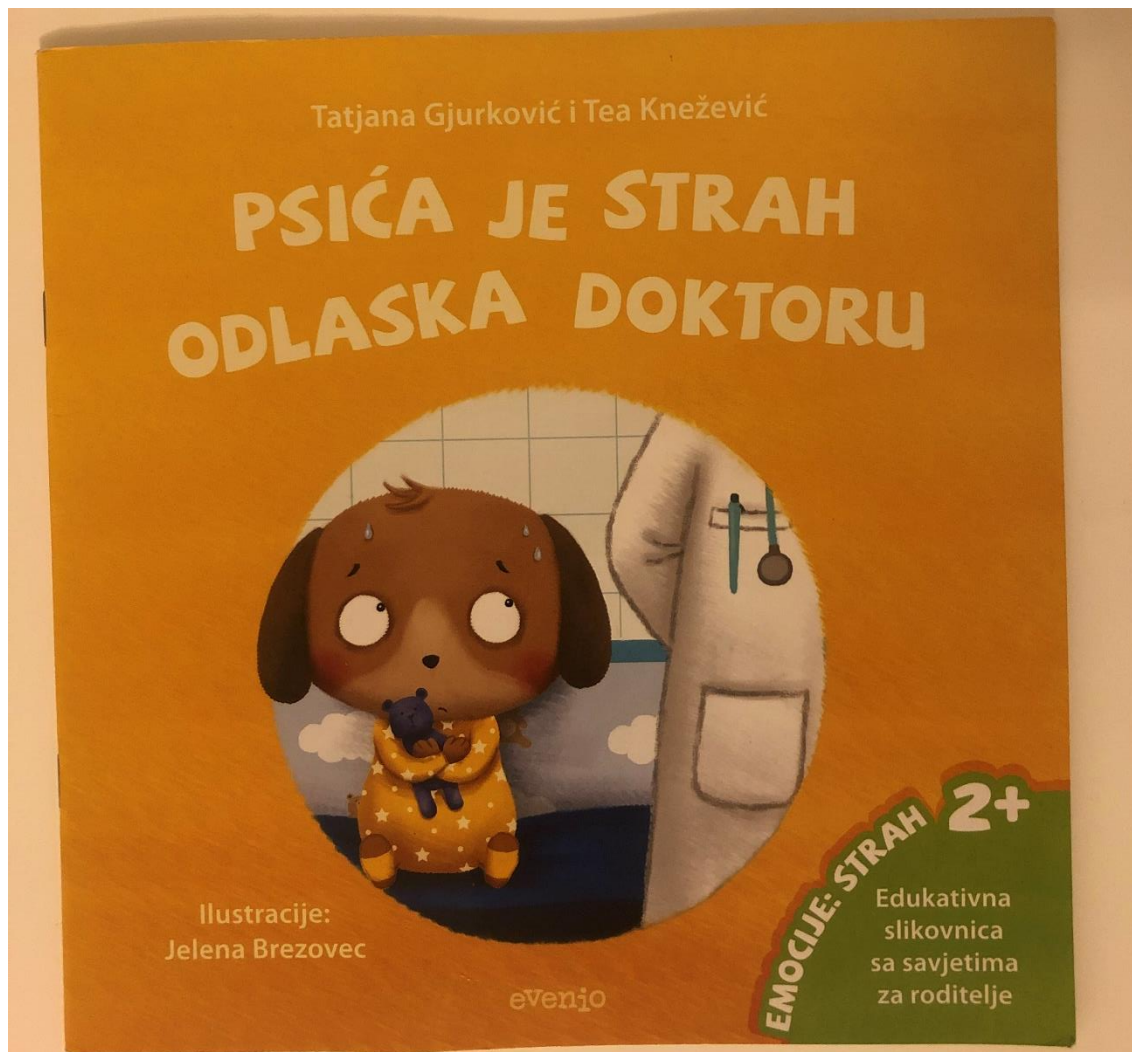
Slika 4: Slikovnica *Ruganje i odbacivanje bole: Magarac se osjeća poniženo*

Izvor: Gjurković, T., Knežević, T. (2021). *Ruganje i odbacivanje bole: Magarac se osjeća poniženo*.
Varaždin: Evenio.

Slika 5: Slikovnica *Psića je strah odlaska doktoru*

Izvor: Gjurković, T., Knežević, T. (2016). *Psića je strah odlaska doktoru*. Varaždin: Evenio.

Slika 6: Slikovnica *Medvjedića je strah ostati u vrtiću*

Izvor: Gjurković, T., Knežević, T. (2021). *Medvjedića je strah ostati u vrtiću*. Varaždin: Evenio.

